

Enheten för tillsyn
Hans Lind

Rapport från inspektion hos Överförmyndaren i Österåkers kommun den 13 februari 2018

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholms län har efter inspektion funnit anledning att kritisera Överförmyndaren i Österåkers kommun på följande punkter.

- Beslut fattat i fråga där Överförmyndaren inte är behörig part
- Bristande diarieföring av inkommande handlingar
- Brister vid begäran om att granska ställföreträdares redovisningshandlingar enligt 14 kap. 23 § FB
- Otydligt stämpelbeslut

Inledning

Vid inspektion den 13 februari 2018 granskade Länsstyrelsen 30 akter. Se bilaga med information om de granskade akterna.

Efter granskningen höll Länsstyrelsen ett sammanträde med Överförmyndaren där de frågor som uppstått vid granskningen av akterna behandlades. Vid sammanträdet medverkade överförmyndaren Lillemor Thelander, Susanna Jägerstad och Josefin Ulvhag från kansliet samt Anna Östman, Hans Lind, Lisa Wellenius och Sophie Carlgren från Länsstyrelsen. I den mån Länsstyrelsen har funnit anledning att kommentera Överförmyndarens handläggning av ärendena framgår detta av rapporten, med hänvisning till aktuella akter.

Aktgranskning med kritik

Beslut fattat i fråga där Överförmyndaren inte är behörig part

Vid granskningen av akt 2015045 angående ett förmynderskap med särskilt förordnad vårdnadshavare noterades följande. Tingsrätten fattade den 18 september 2017 beslut om entledigande av särskilt förordnad vårdnadshavare efter hans begäran. Överförmyndaren har på eget initiativ den 26 september 2017 fattat ett liknande beslut, Överförmyndarens dnr 56, rubricerat ”Upphörande av ställföreträderskap enligt 6 kap. 10 b § FB” och Överförmyndaren skriver i detta beslut att den särskilt förordnade vårdnadshavaren ska entledigas från sitt uppdrag samt att beslutet kan överklagas till Överförmyndaren.

Beslut om entledigande av särskilt förordnad vårdnadshavare fattats av tingsrätten enligt 6 kap. 10 b § föräldrabalken, FB. Beslut hade dessutom redan fattats av tingsrätten i ärendet. Överförmyndaren är inte behörig part att fatta beslut i ärendet.

Länsstyrelsen är kritisk till Överförmyndarens hantering av ärendet och uppmanar Överförmyndaren att se över sina rutiner i den här typen av ärenden.

Brister i diarieföring av inkommande handlingar

Vid granskning av akt 2012003 angående ett förvaltarskap (avslutad akt) har Länsstyrelsen noterat bl.a. följande. Överförmyndaren har den 18 september 2017 diariefört följande i dagboken ”in anhörigs begäran om möte för att gå igenom redovisningarna inklusive mailväxling med ställföreträdare fk”. Diarieföringen hänvisar till en mailkonversation mellan överförmyndare Lillemor Thelander och en anhörig.

Mailen är skickade bl.a. den 4 och 10 september 2017. Dessa mail är inte diarieförda på något annat sätt än den 18 september. Överförmyndaren Lillemor Thelander har skickat mailen till kansliet och bett dem diarieföra dem i efterhand.

Vid sammanträdet framkommer att Överförmyndare Lillemor Thelander arbetar en stor del i Österåkers kommunhus och att hon inte diarieför handlingarna själv utan vidareänder handlingar till kansliet för diarieföring, något som kansliets handläggare bekräftar. Länsstyrelsen betonade vikten av att diarieföringen görs utan dröjsmål.

Enligt huvudregeln i 5 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL), ska allmän handling, när den kommit in till eller upprättats hos myndighet, utan dröjsmål registreras. Enligt 5 kap. 2 § OSL ska det av registreringen framgå *datum* då handlingen kom in eller upprättades och *diarienummer* eller annan beteckning som har åsatts handlingen samt i förekommande fall *från vem* handlingen har kommit in eller *till vem* den har expedierats och i korthet *vad handlingen rör*. I undantagsfall ska uppgifter av de två sistnämnda slagen utelämnats eller särskiljas, nämligen om det behövs för att registret i övriga delar skall kunna företes för allmänheten.

JO har uttalat följande om syftet med registreringen av allmänna handlingar och allmänhetens insyn i diariet (se JO:s beslut den 7 december 2001 (protokoll från inspektion av en överförmyndare), dnr 4206-2001).

Våra grundlagar tillförsäkrar den enskilde en långtgående rätt till insyn i den offentliga verksamheten. Denna offentlighetsprincip omfattar bl.a. den i tryckfrihetsförordningen grundlagsfästa rätten för envar att ta del av allmänna handlingar i den mån sekretess inte utgör hinder mot ett utlämnande. För handlingar som omfattas av sekretess gäller, med undantag som saknar intresse här, att handlingen skall registreras och att den enskilde har rätt att ta del av innehållet i detta diarium.

Skyldigheten att registrera allmänna handlingar har sålunda tillkommit för att säkerställa rätten till insyn. För att fylla detta syfte måste diariet vara utformat så att det är möjligt att identifiera den registrerade handlingen. De anteckningar som görs i diariet får å andra sidan inte göras så utförliga att innehållet i sekretesskyddade handlingar härigenom röjs. Vid en avvägning mellan dessa motstående intressen måste man beakta att syftet med diariet är att det skall kunna hållas allmänt tillgängligt (jfr. JO 1990/91 s. 373).

Överförmyndarens har registrerat ett flertal skrivelser, såväl sända som mottagna, under samma diarienummer. Registrering har skett upp till 14 dagar efter att mailen inkommit till Överförmyndaren. Detta kan inte anses vara förenligt med de regler som är uppställda i OSL.

Länsstyrelsen är kritisk till Överförmyndarens bristfälliga diarieföring i ärendet.

Brister vid begäran om att granska ställföreträdarens redovisningshandlingar enligt 14 kap. 23 § FB

Vid granskning av akt 2012003 angående ett förvaltarskap (avslutad akt) har Länsstyrelsen noterat bl.a. följande. Anhörig har efter dialog med Länsstyrelsen hänvisat till 14 kap. 23 § FB och begärt att få Överförmyndarens hjälp med att ta del av ställföreträdarens redovisningshandlingar. Den anhörige har skrivit följande:

Jag har haft kontakt med Länsstyrelsen och lämnat uppgifter. Enligt kap. 14 paragraf 23 i föräldrabalken ska du bestämma tid och plats för granskning av räkenskaper när underlag och uppgifter inte lämnas av god man, förvaltare. kontakta mig så bokar vi en tid och reder upp det här.”

Överförmyndaren Lillemor Thelander har samma dag svarat:

Förstår inte detta eftersom vi har inga redovisningshandlingar kvar. Övriga akten får du självklart komma och läsa. Ska vidarebefordra detta mail till kansliet.

När en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare frånträder sitt uppdrag, ska hen hålla sina räkenskaper och övriga handlingar som rör förvaltningen tillgängliga för granskning. Om det behövs, ska överförmyndaren bestämma tid och plats för en sådan granskning (se 14 kap. 23 § FB).

Vid sammanträdet uppgav Överförmyndare Lillemor Thelander att hon inte förstod förfrågan från den anhörige.

Av Överförmyndarens handläggning framgår att Överförmyndaren inte har känt till regleringen i 14 kap. 23 § FB och inte heller tagit reda på det innan hon svarade den anhörige. Att enbart avvisa den anhöriges begäran med hänvisning till att Överförmyndaren inte disponerar handlingarna var enligt Länsstyrelsens mening inte korrekt.

Länsstyrelsen anser att Överförmyndaren förtjänar viss kritik för sin handläggning av ärendet.

Otydligt stämpelbeslut

Vid granskning av akt 2008038 angående ett godmanskap har Länsstyrelsen noterat bl.a. följande. Överförmyndaren har fattat ett beslut i april 2015. Beslutet är fattat med en godkännandestämpel med tillägget ”Avseende placering”. Länsstyrelsen hittar inte någon ansökan om överförmyndarens godkännande från god man i ärendet.

Enligt 14 kap. 5 § p 3 FB så får den enskildes tillgångar utan överförmyndarens samtycke placeras värdepappersfonder som avses i lagen om värdepappersfonder. Vid Länsstyrelsens granskning ser fonderna (Nordea Stratega) ut att vara den typ av fonder som omfattas av nämnda reglering och överförmyndarens samtycke behöver i så fall inte inhämtas. En noggrann granskning av fonderna ifråga ska dock givetvis göras i varje enskilt fall rörande placering i fonder.

Det är viktigt att det framgår tydligt av Överförmyndarens beslut vad det avser. Länsstyrelsen uppmanar Överförmyndaren att ha det i åtanke speciellt vid den här typen av ”stämpelbeslut” vars innebörd ofta blir beroende av den handling som det stämplas på.

Angående att det saknas en ansökan från god man i akten vill Länsstyrelsen framföra följande. Överförmyndarens samtycke till åtgärd rörande en enskilds egendom endast får endast begäras av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren (se 20 kap. 4 § FB).

Länsstyrelsen riktar viss kritik mot Överförmyndarens handläggning i denna del.

Övrig aktgranskning

Särskild förvaltning och redovisning av försäljning av fastighet

Vid granskning av akt 2013022 angående förmynderskap för tre syskon har Länsstyrelsen noterat bl.a. följande. Överförmyndaren har den 11 juni 2013 godkänt en gåva till underårig från barnens mor. Gåvan består av 1/3 av en fastighet vardera till 3 barn. I gåvobrevet finns villkor om att fastigheten ska förvaltas av en särskild förvaltare, d.v.s. inte förmyndaren. Överförmyndaren har trots det begärt in förteckning och årsräkning från förmyndaren. Efter begäran från förmyndaren beslutar Överförmyndaren den 21 maj 2014 om befrielse från års- och sluträkning.

Den 27 juni 2016 har Överförmyndaren samtyckt till en försäljning av fastigheten efter en ansökan från förmyndaren. Det är förmyndaren som företräder barnen vid försäljningen av fastigheten. Barnens andelar av att försäljningslikviden uppgår till över 1,5 mkr vardera. Någon redovisning av att försäljningslikviden insatts på konton i barnens namn begärs inte och inga handlingar har inkommit eller expedierats sedan Överförmyndarens beslut om samtycke.

Förmyndare förvaltar omyndigas tillgångar och företräder dem i angelägenheter som rör tillgångarna. Det gäller dock inte i fråga om tillgångar som omyndiga har förvärvat genom gåva eller testamente med villkor att egendomen ska stå under förvaltning av någon annan än förmyndaren s.k. särskild förvaltning (se 12 kap. 1 § FB). Särskild förvaltning innebär således att någon annan än barnets förmyndare förvaltar tillgångar. Förvaltningen av en sådan ”särskild förvaltare” står utanför föräldrabalkens kontrollsystem. Det ankommer inte på överförmyndaren att utöva tillsyn över den särskilde förvaltarens verksamhet (se SOU 1970:67 s. 167 och prop. 1993/94:251 s. 139 f.). Överförmyndaren har enligt föräldrabalken endast tillsyn över förmyndare. JO har dock uttalat att om särskild förvaltning av viss egendom av någon anledning upphör och egendomen kommer under förmyndarnas förvaltning, så blir vanliga regler om överförmyndarens tillsyn tillämpliga (se JO 1986/87 s. 59). Om en överförmyndare finner att villkor om särskild förvaltning finns i testamente eller gåvobrev, och gör bedömningen att förutsättningarna för särskild förvaltning är uppfyllda, så ska överförmyndaren ta ställning till om man ska samtycka till själva överlåtelsehandlingen, exempelvis arvsskiftet. Därefter står förvaltningen utanför föräldrabalkens kontrollsystem.

Länsstyrelsen vill framföra följande angående Överförmyndarens handläggning av ärendet. Länsstyrelsen gör bedömningen att förutsättningarna för särskild förvaltning skulle kunna anses vara uppfyllda med anledning av villkoren i gåvobrevet. Överförmyndaren har dock agerat som att det inte föreligger särskild förvaltning och begärt in förteckning och årsräkning från förmyndaren. Det finns inte någon förklaring till Överförmyndarens handläggning i akten. Är det ett misstag, anser Överförmyndaren att villkoret om särskild förvaltning i gåvobrevet

inte uppfyller lagens krav eller vet Överförmyndaren att det är förmyndaren som förvaltar tillgångarna? Enligt Länsstyrelsens mening är det lämpligt att Överförmyndaren i ärendet dokumenterar hur man ställer sig till ett villkor om särskild förvaltning. Den fortsatta handläggningen av ärendet blir då tydlig för exempelvis en ny handläggare av ärendet. Länsstyrelsen uppmanar Överförmyndaren att se över sina rutiner angående detta.

Slutligen vill Länsstyrelsen även uppmärksamma Överförmyndaren på att det kan finnas skäl att ompröva beslut om befrielse från redovisning i förmynderskap efter att fast egendom sålts och tillgångarna istället realiserats till medel på bankkonton. Det kan även finnas skäl att kontrollera att köpeskillingen placerats på konton i barnens namn.

Övriga frågor

Överförmyndaren delar idag kansli med Täby, Vallentuna och Norrtälje kommun. Men från den 1 januari 2019 kommer myndigheten ha ett eget kansli i Österåkers kommun. Vid sammanträdet påtalade Länsstyrelsen att en mindre organisation kan vara sårbar. Efter inspektionen har Överförmyndare Lillemor Thelander framfört följande. Planering för hemtagande av överförmyndarverksamheten pågår i Österåker. Kommunen planerar att anställa personal under hösten för att vara beredd att starta verksamheten den 1 januari 2019. I dagsläget planeras att anställa tre handläggare och förhoppningen är även att kunna få tillgång till ekonomisk kompetens vid behov. Verksamheten ska organiseras under ekonomichefen. Sannolikt kommer det även nästa mandatperiod att finnas en överförmyndare och en ersättare. Hon gör därför bedömningen att problemet med sårbarhet inte är särskilt stort.

Länsstyrelsen har inför inspektionen inhämtat och granskat kansliets skriftliga rutiner rörande årsräkningsgranskning, bevakning av redovisningshandlingar samt bevakning av arvskifte och har inget att anmärka på rutinerna.

Länsstyrelsen har även inhämtat uppgifter om handläggningstider för granskningen av årsräkningar föregående år. Överförmyndaren lämnade uppgifter om att 96 % av årsräkningarna för år 2016 granskades före den 1 september 2016.

Denna rapport har upprättats av Hans Lind och Lisa Wellenius.

Bilaga:

Granskade akter

Kopia till:

Överförmyndaren

Kommunfullmäktige

Kommunstyrelsen

Kommunrevisionen

Granskade akter

Anmälan om behov av god man/förvaltare

2017048, 2017066, 2017125

Godmanskap 11:4

1988047, 2001049, 2006016, 2008038, 2012034, 2012100, 2014090, 2015085,
2015187, 2016159

Förvaltarskap

1993033, 2009065, 2012003 (avslutad akt), 2012084, 2013075, 2015147

Förmynderskap

2002032, 2005073, 2008029, 2011097, 2011101, 2013022, 2013103, 2015045,
2016072, 2016198

Information om rapport från inspektion av överförmyndare/överförmyndarnämnd

Länsstyrelsen har inspekterat överförmyndarverksamheten i er kommun. Kopia av rapport från inspektionen översänds till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige i egenskap av högsta ledning för kommunen och därmed ytterst ansvariga för verksamheten. Kopia av rapport från inspektionen översänds även till kommunrevisionen.

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för kommunernas överförmyndarverksamhet och ska inspektera verksamheten i kommunerna. Vid inspektionen ska Länsstyrelsen granska om överförmyndarens handläggning följer reglerna i föräldrabalken, förmyndarskapsförordningen och även i övrigt sker på ett rättsäkert och lämpligt sätt. Länsstyrelsen ska alltid kontrollera dels det av överförmyndaren förda registret över ärenden, dels stickprovsvis utvalda akter.

Inspektionsrapporten är upplagd på följande vis. I sammanfattningen anges på vilka punkter som Länsstyrelsen framför kritik mot verksamheten. Om Länsstyrelsen inte funnit något att kritisera så framgår även det. Under rubriken 'aktgranskning med kritik' redogör Länsstyrelsen för de akter som vi granskat där vi funnit anledning att kritisera någon del av handläggningen. Under rubriken 'övrig aktgranskning' redogör Länsstyrelsen för andra rättsfrågor som uppkommit vid granskningen av akterna och vid den efterföljande diskussionen med överförmyndarkansliet. Under rubriken 'övriga frågor' redogör Länsstyrelsen för information m.m. som framkommit utöver aktgranskningen.

Länsstyrelsen kan framföra tre nivåer av kritik: *kan inte undgå kritik*, *kritik* eller *allvarlig kritik*. Samtliga sammanfattas dock som kritik i den inledande sammanfattningen. Inte undgå kritik är den mildaste formen av kritik och allvarlig den strängaste. När allvarlig kritik framförs ska Länsstyrelsen normalt sett följa upp frågan, antingen genom att begära återrapportering eller genom ett särskilt uppföljande möte/samtal.